

Egy politikai mintakép

„Soha meg nem alkudott, soha meg nem tagadta az eszményeit, soha nem tette le a szolgálatot, amit idehaza, fiatalon, de nyitott szemmel, elhivatottsága teljes tudatában vállalt. Híven teljesítette állapotbéli kötelességeit, megosztotta másokkal mindazt az erkölcsi, szellemi és anyagi értéket, amit áldozatos élete során a maga és mások javára munkával begyűjtött.”

Öt éve, 1990. július 7-én halt meg washingtoni emigrációjában dr. Hám Tibor orvos, a háború utáni demokratikus korszak egyik vezető politikusa. A Független Kisgazdapártnak még a háború alatt Bajcsy-Zsilinszky Endre nyerte meg. A felszabadulás után előbb soproni főispán, majd az 1945. november 4-ei, első magyar szabad választáson nemzetgyűlési képviselő lett.

Kiss Sándorral és Saláta Kálmánnal együtt pártja úgynevezett centrumcsoportjának egyik vezetője volt. Nagy szerepet vállalt magára abban, hogy a Független Kisgazdapárt két éven át eredményes küzdelmet vívott Rákosiék, illetve az általuk szervezett Baloldali Blokk ellen.

A kisgazdapárt széttűzésére megkonstruált 1947-es „köztársaság-ellenes összeesküvés” egyik fővádlottjaként nyolc hónapig kellett kiállnia az ÁVO kínzását és börtönét. A per végül azzal érte el célját, hogy Nagy Ferenc miniszterelnököt emigrációba kényszerítették; ezután Hám Tibort felmentették és szabadlábba helyezték.

E jeles kisgazda politikus életpályája mintaképe annak a küzdelemnek, amelyet nemzedékének legjobbjai vívtak a harmincas évek végétől. Kezdetben az akkori osztályuralom ellen lázadó ifjúság szellemi forradalmában vett részt, majd a náciellenes ellenállásban, végül az 1945-ös forradalmi politikai és szociális változások irányításában.

Az 1945-ben többségi párttá lett Független Kisgazdapártban kezdettől fogva jelentős szerepe játszott, főtitkára volt a politikai bizottságnak. Tulajdonképpen Hám Tibor fogalmazta meg a legvilágosabban a kisgazdapárt vezette polgári oldal politikai stratégiáját. Minthogy ennek a korszaknak a konfrontáció volt a fő ismérve (nem pedig a „koalíciós” kormányzás vagy a „szalámitaktika”), érdemes ebből a programból néhány beszédet idézni (Kis Újság, 1946. szeptember 27.):

„...Lehetségesnek, sőt szükségesnek tartjuk, hogy mi nem marxisták, a marxi világnézet alapján álló pártokkal demokráciánk további életének közös programját együtt valósítsuk meg, de megmondjuk világosan, hogy ennek a programnak az alapja csak a polgári demokrácia lehet.”

„Mit jelent a mi számunkra a polgári demokrácia? Jelenti a parlamentarizmuson, népképviseleti rendszeren, az önkormányzaton, sajtószabadságon, az állampolgári szabadságon felépülő állami életet. Jelenti eszményeiben a magyar népből fakadt és megteremtett, és népünk hagyományaiban kivirágzott magyar kultúra, magyarság örök hagyományainak szolgálatát. Jelenti a társadalmi erkölcs, a kereszténységnek az emberi személyiséget betöltő szolgálatát s az ebben való lehetőség biztosítását. Jelenti az élethez, a szabadsághoz, a munkához való jogot. Politikailag azt jelenti, hogy a politikai hatalom a magyar nép akaratából megválasztott vezetők kezében van. Ez a hatalom, a parlamentáris többség alapján, a társadalom legnagyobb rétegét alkotó parasztság és munkásság döntő súlyát jelenti, de számához és hatásához mérten befolyása van és lehet a polgárságnak is.”

„A polgári demokrácia polgári életformát is jelent. Ez a polgári életforma tudja ma a világ kultúrnépei számára a legteljesebb és legértékesebb emberi életet biztosítani. E felé az életforma felé halad és kívánkozik a parasztság is.”

Amikor „összeesküvés” címén a Független Kisgazdapártot irányító Nagy Ferenc–Kovács Béla–Varga Béla-féle „paraszti centrum” alvezéreit letartóztatták, nem csoda, hogy Hám Tibor az elsők között volt, a Mistéth-csoport harmadik számú vádlottjaként. Az is várható volt, hogy szabadulása után már legfeljebb a recski haláltáborban való kőfejtés marad számára „közéleti” tevékenységként.

Emigrációját Párizsban kezdte, majd Washingtonban Nagy Ferenc környezetében folytatta egykori 1945-ös társai oldalán. Kezdetől tagja volt az ellenkormányként működő Nemzeti Bizottmánynak, vezetője több magyar szervezetnek. 1966-ban megalapította az Amerikai Magyar Kultúrközpontot, amely előadások útján, könyvek, dokumentumok kiadásával, magyarországi írók, művészek és ellenzékiek meghívásával fontos tényezője lett az emigránséletnek. Hám Tibor bőkezűen támogatta mind a nyugati magyarságot, mind az otthon küzdőket törekvéseikben. Mint Mózes a Nébó hegyéről, még megláthatta az ígéret földjét, a felszabadult Magyarországot, de a halál elragadta, mielőtt tehetségét, tapasztalatait az otthoni politikai fejlődés javára fordíthatta volna.

Az otthoniak azonban mindvégig ismerték korábbi hazai és emigrációs működését, és – példátlan eset! – 1988. január 30-án szinte az összes akkori ellenzéki vezető közös levélben fordult hozzá:

„Kedves Barátunk! (...) Ma magyar földre lépni nem jelent egyet az emigráció nemes indítékainak feladásával. Létrejötték a független kritikai gondolkodás és cselekvés csoportjai, s ezek tradíciójuknak tekintik azt a szabadelvű, demokratikus magyar politikát, amelyet Te és elvbarátaid képviseltetek, s amelynek megfojtása kényszerített elhagyni hazátokat.

E csoportok tagjai – mi – szeretnénk eszmét cserélni Veled, Veletek. Szeretnénk, ha előadást tartanál nekünk, ha megismernéd gondolkodásmódjainkat. Szeretnénk, ha minél többünkkel személyesen megismerkednél. Ennek a látogatásnak volna politikai tartalma és jelentősége, és éppen azt fejeznéd ki, hogy van remény.

Barátsággal – Alexa Károly, Csoóri Sándor, **Eörsi István**, Esterházy Péter, Göncz Árpád, Haraszi Miklós, Kis János, M. Kiss Sándor, Könczöl Csaba, Kőszeg Ferenc, Mécs Imre, Mészöly Miklós, Orbán Viktor, Radnóti Sándor, Solt Otília, Szent-Iványi István, Szilágyi Sándor, Tamás Gáspár Miklós, Vásárhelyi Miklós. ” (Saját kezű aláírások.)

Egészségi állapota azonban ekkor már nem tette lehetővé hazautazását. Hosszan tartó betegsége két és fél év múlva, 75 éves korában véget vetett alkotó életének, amelynek jelentőségét talán legszebben Göncz Árpád köztársasági elnök búcsúüzenete határozta meg:

„(Élete) gyönyörű, teljes és eredményes volt, mintakép maga is. Soha meg nem alkudott, soha meg nem tagadta az eszményeit, soha nem tette le a szolgálatot, amit idehaza, fiatalon, de nyitott szemmel, elhivatottsága teljes tudatában vállalt. Híven teljesítette állapotbéli kötelességeit, megosztotta másokkal mindazt az erkölcsi, szellemi és anyagi értéket, amit áldozatos élete során a maga és mások javára munkával begyűjtött.

... Nevét beírta a történelembe és beírta, ki tudja hányak szívébe. Közöttük az enyémben. S mind az övéi, minden barátja szívében, az enyémben is, ott fog élni időnk végezetéig, mint ahogy mindabban, ami nyomot a mi kezünk s a fiaink fiaiei hagy a világon az idők végezetéig. Mert így rendelkezett felőle, előlünk az Isten, akit soha el nem hagyott, s aki őt soha el nem hagyta.”

Csicsery-Rónay István

A szerző író, kiadó